

Бондарчук Н. І.

Національний університет «Львівська політехніка»

Сапрун А. В.

Національний університет «Львівська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ МЕТАФОРИ В КОНТЕКСТІ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН (НА МАТЕРІАЛІ БРИТАНСЬКИХ ГАЗЕТ)

Мова сучасних засобів масової інформації (зокрема газет) багата на метафори, які мають різноманітне стилістичне забарвлення. У статті проаналізовано особливості вживання метафори в контексті кліматичних змін в британських газетах (The Times, The Guardian, The Sun, The Daily Mirror). Зокрема, увагу зосереджено на використанні метафор для увиразнення і надання експресивності тексту новин про зміни клімату. Актуальність статті полягає в необхідності виявлення стилістичних функцій метафори в контексті зміни клімату в засобах масової інформації та аналізу можливих наслідків цього впливу на людину. Метою цієї статті є з'ясування особливостей вживання метафори в контексті зміни клімату в засобах масової інформації. У результаті дослідження встановлено, що метафори використовують для досягнення різних цілей: вони надають емоційного забарвлення, асоціативно збагачують мову, впливають на сприйняття інформації та можуть змусити глибше замислитись над проблемами сьогодення. Отже, метафора є одним із найпродуктивніших засобів збагачення мови та вагомим інструментом впливу на людську свідомість і мислення, а також формування мовної картини світу. Здійснений аналіз мовного матеріалу вживання метафор у контексті зміни клімату дав змогу виявити часте використання воєнної лексики, що своєю чергою створює в людській свідомості образ ворога, з яким потрібно фізично боротися, тим самим підсилюючи значне занепокоєння. Також виокремлення таких засобів дозволяє доступніше пояснити складні поняття в контексті кліматичних змін та робить інформацію більш доступною для читача. Уявлення в нашій свідомості про якесь явище переносяться на менш відомі, віддзеркалюючи спільні риси в обох. Когнітивна функція метафори полягає у створенні засобу для розуміння й осягнення навколишнього світу, уявлень та оцінок певних фрагментів дійсності.

Ключові слова: метафора, метафоризація, кліматичні зміни, стилістичні засоби, експресивність.

Постановка проблеми. Сучасні дослідження медіадискурсу постулюють збільшення впливу на читача, зумовленого використанням стилістичних засобів, які дозволяють акцентувати увагу на найактуальніших темах сьогодення шляхом уяскравлення й увиразнення мови. Проблема функціонування метафори в ЗМІ є однією з основних у сучасній лінгвістиці. Метафоризація – це семантичний процес, в якому форма мовної одиниці переноситься з одного об'єкта позначення на інший на основі певної подібності між цими об'єктами в процесі відображення у свідомості мовця [2, с. 334]. Метафора – це один із найпродуктивніших інструментів збагачення мови, водночас це засіб концептуалізації дійсності і формування суспільних поглядів. У когнітивній лінгвістиці метафору трактують як ментально-мовне явище та визначають її пізнавальний потенціал.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Метафори неодноразово ставали предметом досліджень зарубіжних та українських лінгвістів (Дж. Лакофф [16], М. Джонсон [16], Дж. Міо [20], Дж. Фуконьє [12], М. Тернер [27], Ш. Баллі [2], М. Блек [9], К. Бюллер [3], Е. Семіно [21], І. Арнольд [1], В. Телія [5], С. Жаботинська [4], Дж. Чаргеріс-Блек [10], Р. Гарре [15], Дж. Брокмейєр [15], П. Мюльхейслер [15], Е. Маккормак [18]). У книзі «Metaphors we live by» (Дж. Лакоффа, М. Джонсона) [19] метафора описується як інструмент, який дозволяє людям використовувати те, що вони знають про свій безпосередній фізичний та соціальний досвід, щоб зрозуміти більш абстрактні речі, такі як робота, час, розумова діяльність та почуття.

Постановка завдання. Зміна клімату – одна з найбільш обговорюваних та гострих проблем

сьогодення. Неабиякий інтерес медіа (зокрема газет) до теми навколишнього середовища, природних катаклізмів, стихійних лих і кліматичних змін зумовлений антропоцентричним фокусом повідомлення новин та свідчить про нагальність і важливість цього дослідження.

Виклад основного матеріалу. За прогнозами провідних міжнародних наукових центрів, які займаються дослідженнями клімату, впродовж наступного століття температура повітря зросте на 2-5 градуси за Цельсієм. За таких темпів глобального потепління настануть серйозні кліматичні зміни та певні екосистеми опиняться на межі зникнення. Ба більше, навіть нині ми можемо спостерігати ці зміни [5]. Тому недивно, що ця тема дедалі більше з'являється на шпальтах газет, адже не тільки світові уряди мають займатись її вирішенням, а також звичайні люди.

Суспільство має бути обізнане з причинами та наслідками кліматичних змін із метою їх запобігання та підтримування планети в належному стані, бо наслідки можуть бути жахливими: рівень світового океану підніметься й океанічні течії можуть істотно змінитись, збільшиться кількість катаклізмів (сильні засухи, урагани, шторми, повені, надзвичайно спекотні дні, які відбуватимуться частіше), людство буде змушене зіткнутися з проблемами водопостачання та деградацією сільськогосподарських земель та лісів.

У національних і місцевих газетах щодня з'являються заголовки статей, що стосуються кліматичних змін та погіршення погодних умов загалом, увиразнені метафорами та іншими тропами для надання експресивності та образності викладу. Тому джерельною базою нашого дослідження є такі британські газети: *The Times*, *The Guardian*, *The Sun*, *The Daily Mirror*. Використання таких стилістичних засобів урізноманітнює і реалізує прагматичну спрямованість текстів новин про кліматичні зміни, адже замість «сухої» інформації з науковими фактами читач отримує емоційно-забарвлену лексику, яка підштовхує його до роздумів, співпереживання проблеми та мотивує до дій.

Метафора обов'язково передбачає передавання намірів мовця, а також тлумачення реципієнта, і тому є прагматичним явищем. Вживання метафори – це запрошення слухача оцінити наміри, мотиви та цілі мовця [20, с. 123]. Схожу думку знаходимо у Дж.Чартеріс-Блека: «Використовуючи метафору, мовець запрошує слухача взяти участь в інтерпретаційному акті». Якщо слухачеві вдається подолати протиріччя між сказаним і тим, що мається на увазі, це означає, що мовець

та слухач зайнялися «спільною діяльністю створення сенсу» [10, с. 12]. Дж. Лакофф і М. Джонсон називають цю діяльність ефектом «виділення та приховування» метафори [16, с. 10–13], що перегукується з ефектом переконання метафори. Метафори – це прожектори, які освітлюють лише певні ділянки місцевості, залишаючи інші частини в темряві [13, с. 3]. Метафора – це сонячне затемнення, вона приховує об'єкт дослідження і водночас розкриває деякі з його найвишарпаних та найцікавіших характеристик, якщо дивитися через правильний телескоп. [20, с. 113]. Отже, йдеться про щось з позиції чогось іншого, і це дозволяє підкреслити певні аспекти чи якості цього предмета.

За Е. Семіно, метафори рідко бувають нейтральними, оскільки їм притаманна властивість виділяти і приховувати [21, с. 32–33]. Метафори дають змогу передавати конкретні думки та установки нетиповими (оказіональними) мовними засобами.

Розглянемо наступний приклад:

Cities are at the frontline of combating climate change and the spread of epidemics [17]. (Міста стоять на передовій у боротьбі зі зміною клімату та поширенням епідемій.)

Та розглянемо перефразований приклад:

Cities are at the frontline of dealing with climate change and the spread of epidemics. (Міста починають стикаються зі зміною клімату та поширенням епідемій.)

У першому прикладі зусилля, необхідні для зменшення або запобігання змінам клімату, порівнюються з боротьбою (*combating climate change*). Другий приклад – це інший варіант того ж речення, в якому слово *стикаються* (*dealing with climate change*) стає на противагу *боротьбі*. Припустимо, що між цими різними видами зусиль є певна схожість, яку можна зауважити в зіткненні зі зміною клімату та фізичній боротьбі. У цьому контексті зіткнення з кліматичними змінами метафорично уподібнюється до фізичної боротьби.

Перейдемо до прикладів:

He said the Cop26 UN climate conference in Glasgow must be the “turning point” at which all countries present more ambitious targets that cut global emissions by 45 per cent by 2030, compared with 2010 levels. Він сказав, що конференція ООН із питань клімату Cop26 у Глазго має стати «поворотним моментом», коли всі країни ставлять більш амбітні цілі, які скоротять глобальні викиди на 45% до 2030 року, порівняно з рівнями 2010 року [26].

Тут автор оперує словосполученням *turning point* (поворотний момент) як означення конференції ООН із питань клімату, яке теж часто вживається в контексті війни, коли настають події, що кардинально змінюють хід війни.

Розглянемо приклад:

“Code red for humanity” was the headline from the latest IPCC report, which came out last month, authored by the world’s leading scientists, and backed by governments”. «Червоний код для людства» був заголовком з останнього звіту МГЕЗК, опублікованого минулого місяця, автором якого є провідні вчені світу, та за підтримки урядів [26]. У воєнній і медичній термінології «червоний код» має значення критичних станів. У цьому ж контексті він означає критичний стан стосовно кліматичних змін.

Наступний фрагмент є яскравим прикладом використання метафоричної конструкції, в якому відбувається метафоричне уособлення шкідливих викидів в атмосферу, які ніби ковтають нашу планету, при цьому сигнали тривоги глухнуть:

“The alarm bells are deafening, and the evidence is irrefutable: greenhouse gas emissions from fossil fuel burning and deforestation are choking our planet and putting billions of people at immediate risk” [23] («Сигнали тривоги оглушають, і докази є незаперечними: викиди парникових газів від спалювання викопного палива та вирубка лісів душить нашу планету і ставлять мільярди людей під безпосередній ризик»).

Розглянемо такі фрагменти:

“Why is the UK still in thrall to dirty energy? The dirty energy industry still has Boris Johnson’s government completely under its thumb, despite the climate and biodiversity crises we are facing” («Чому Об’єднане Королівство досі у полоні невідновлюваної енергії? Невідновлювана енергетична промисловість все ще повністю тримає підкореним уряд Бориса Джонсона, незважаючи на кризу клімату та біорізноманіття, з якими ми стикаємось») [23].

Два попередні приклади говорять про певне захоплення та підкорення: *in thrall, under its thumb*. У наступному прикладі мовець говорить про приборкання змін клімату:

Boris Johnson warns world leaders they have just 1,000 hours to tackle climate change. Борис Джонсон попереджає світових лідерів, що у них є всього 1000 годин на приборкання змін клімату [25].

У наступному прикладі кліматичні зміни персоніфікуються:

“Climate change puts future of football at risk – as amateur teams could disappear” [24]. («Зміна

клімату ставить під загрозу майбутнє футболу – аматорські команди можуть зникнути»).

Тут теж зміни клімату виступають ворогом, у цьому випадку перешкоджають аматорським командам із футболу.

“‘Frustrated’ Boris Johnson skewers fellow world leaders for ducking climate change challenges” [25]. («‘Розчарований’ Борис Джонсон присоромлює колег – світових лідерів за уникнення проблем, пов’язаних зі зміною клімату»).

“Boris Johnson has let rip at fellow world leaders and accused them of shirking their green duty” («Борис Джонсон накинувся на інших світових лідерів і звинуватив їх в ухиленні від свого ‘зеленого’ обов’язку»).

У двох попередніх прикладах використовуються синонімічні метафори на позначення уникнення та ухиляння (*ducking, shirking*) від проблем зміни клімату.

Цікавою є думка, що метафори є реалізацією та можливим доказом основоположних концептуальних метафор, і, таким чином, можуть відкрити щось про наше мислення. Дж. Лакофф і М. Джонсон також стверджують, що метафори можуть впливати на те, як ми думаємо. Метафори «відіграють основну роль у побудові соціальної та політичної реальності» [16, с. 159]. Відповідно, говорячи про екологію з позиції війни – це може вплинути на наше мислення про цю екологію.

Дж. Міо використовує модель обробки інформації з когнітивної психології для пояснення сили метафори [20, с. 117]. Модель передбачає, що можливості людей обробляти інформацію обмежені, і тому ми залежимо від певної когнітивної евристики, щоб впоратися із цим завданням. Метафора може функціонувати як когнітивна евристика, так зване «правило великого пальця», яке не бере до уваги всі частини інформації [20, с. 117], або «інструмент обробки інформації», який може сприяти спрощенню прийняття рішень [20, с. 130]. Отже, Р. Гарре, Дж. Брокмейер та П. Мюльхейслер стверджують, що метафора функціонує як «один із найпотужніших інструментів генерації нових знань», що може допомогти нам просунути знання та розуміння екологічних питань [15, с. 99–114].

Багато концепцій настільки складні, що ми не можемо їх повністю зрозуміти, і виділення метафорою лише певних їхніх аспектів допомагає краще їх зрозуміти. Натомість «метафорична концепція може утримати нас від зосередження на інших аспектах цієї концепції, що несумісні з цією метафорою» [16, с. 10]. Словом, використання метафор у мові газет має маніпулятивний ефект.

Тема зміни клімату часто використовується в політичних дискурсах. Більш того, використання метафор може мати політичну мотивацію і, отже, може відігравати значну роль у часи підвищеної тривоги громадськості. Прикладами успішних метафор, що використовуються в політиці, є урядова програма президента Рузвельта «Нова угода» та метафора «холодної війни», згідно з М. Едельманом [20, с. 118]. Такі метафори роблять політичні проблеми зрозумілими для громадськості, а отже, можуть сприяти тому, що громадськість відчуває себе частиною політичного процесу та підтримує політичні рішення.

Візьмемо до уваги висловлювання Бориса Джонсона:

“We know what must be done to limit global warming – consign coal to history and shift to clean energy sources, protect nature and provide climate finance for countries on the frontline” [11] («Ми знаємо, що потрібно зробити, щоб обмежити глобальне потепління – відправити вугілля в історію та перейти на чисті джерела енергії, захистити природу та забезпечити фінансування клімату для країн, що знаходяться на передовій»).

Прем'єр-міністр говорить про обмеження глобального потепління, ніби уособлюючи це явище і створюючи перешкоди на шляху його розвитку, а також згадує країни, що «знаходяться на передовій», тобто наголошує на найбільш небезпечній ситуації саме для цих країн.

Перейдемо до аналізу фрагмента, в якому президент Байден каже:

“A drought or a fire doesn't see a property line” [8] («Посуха чи пожежа не бачать лінії, де починається чиясь власність»).

Тим самим Байден звертає увагу на те, що зміни клімату вплинуть абсолютно на кожного і це матиме негативні наслідки для всіх.

Крім того, деякі лінгвісти стверджують, що метафора покликана викликати емоції. Слушною тут є думка Е. Маккормака, що однією з основних функцій метафори є вираження емоцій і що вплив, який можуть мати певні метафори на слухача, буде відрізнятися залежно від окремих людей та контекстів [14, с. 158]. Схоже твердження знаходимо у М. Джеймсона, який бачить здатність метафори збуджувати емоції як поєднання раціонального з ірраціональним. Метафори є яскравим прикладом можливого переплетення раціонального та нераціонального, вони дають волю мінливості, що дозволяє їм нести когнітивний та емоційний потенціал у певних рамках [20, с. 123].

Висновки і пропозиції. Отже, метафора є важливим елементом медіадискурсу, головною метою якого є вплив на читача, формування в нього думки на певну тему, що досягається за допомогою когнітивного, прагматичного потенціалу метафори, яка є способом мислення і становить матеріал для осмислення мови та формування мовної картини світу.

Метафора забезпечує когерентність тексту новин, експресивно уяскравлює й увиразнює його. У контексті змін клімату метафори часто виступають засобом їх порівняння з війною: *combating climate change, code red, in thrall, under its thumb*. Тим самим висвітлюється ця проблема як ворог, з яким треба негайно боротися, адже від цього залежить наше життя. Тема вживання метафор у контексті кліматичних змін вимагає копіткого дослідження.

Список літератури:

1. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка (стилистика декодирования). Москва : Просвещение, 1990. 300 с.
2. Балли Ш. Французская стилистика. Москва : Издательство иностр. литературы, 1961. 394 с.
3. Бюлер К. Теория языка: Репрезентативная функция языка. Москва : Прогресс, 1993. 501 с.
4. Жаботинська С. А. Синтаксична метафора у світлі граматики конструкцій. Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, 2013.
5. Національний екологічний центр України: Зміна клімату. URL: <https://necu.org.ua/climate/>
6. Телия В. Н. Метафора в языке и тексте. Москва : Наука, 1988. 176 с.
7. Українська мова. Енциклопедія. Київ : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2000. 752 с.
8. Biden Urges Climate Action: 'We Don't Have Much More Than 10 Years'. The NY Times. URL: <https://www.nytimes.com/2021/09/14/us/politics/biden-climate-change.html>
9. Black M. Models and Metaphor. New York : Cornell University Press, 1962. 278 p.
10. Charteris-Black, J. Corpus approaches to critical metaphor analysis. Hampshire / New York : Palgrave Macmillan, 2004.
11. Climate change: Make coal history says PM after climate warning. *BBC News*. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-58144779>
12. Fauconnier G. Mappings in thought and language. Cambridge University Press, 1997.
13. Fill A., P. Mühlhäusler. The ecolinguistics reader. London and New York : Continuum, 2001.

14. Goatly A. The language of metaphors. London and New York : Routledge 1997.
15. Harré, R., J. Brockmeier and P. Mühlhäusler. Greenspeak. Thousand Oaks/London/New Delhi : SAGE Publications, 1999.
16. Lakoff G., Mark Johnson. Metaphors we live by. Chicago and London : The University of Chicago Press, 2003.
17. Let's Green Our Cities. *Greenpeace*. URL: <https://www.greenpeace.org/international/act/green-our-cities/>
- Mac Cormac E. A cognitive theory of metaphor. M.I.T. P., 1985. 254 p.
18. Metaphors We Live By. *Wikipedia: The Free Encyclopedia*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Metaphors_We_Live_By.
19. Mio J.S. 'Metaphor and Politics'. Metaphor and symbol, 1997.
20. Semino E. Metaphor in discourse. Cambridge, UK : Cambridge University Press, 2008.
21. Skinnemoen J. Metaphors in Climate Change Discourse. The University of Oslo, 2009. 148 p.
22. The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/uk>
23. The Mirror. URL: <https://www.mirror.co.uk>
24. The Sun. URL: <https://www.thesun.co.uk>
25. The Times. URL: <https://www.thetimes.co.uk>
26. Turner M. The Literary Mind. Oxford: Oxford University Press, 1996. 208 p.

Bondarchuk N. I., Saprun A. V. PECULIARITIES OF METAPHORS IN THE CONTEXT OF CLIMATE CHANGE (BASED ON BRITISH NEWSPAPERS)

The language of modern media is full of metaphors that have a variety of stylistic meanings. Metaphors are used to achieve various effects: they give emotional engagement, affect the perception of information and can make think more deeply about current problems. They form a certain picture of the worldview, they can both devalue the information and illuminate it from a "favorable" angle. Thus, metaphor is the most productive means of enriching language and a tool for influencing human thinking. Metaphorization is a semantic process in which the form of a language unit is transferred from one object of notation to another on the basis of a certain similarity between these objects when reflected in the consciousness of the speaker. The problem of the functioning of metaphor in the media is significant in modern linguistics. Metaphor is one of the most productive tools of language enrichment, at the same time it is a means of conceptualizing reality and forming public views. The topic of climate change is one of the most discussed and acute issues of our time. Speaking of the use of metaphors in the context of climate change, one can often observe the use of military vocabulary, which in turn creates in the human mind an enemy that must be physically fought, thereby increasing human concern about this problem. The article analyzes the peculiarities of the use of metaphor in the context of climate change in British newspapers (The Times, The Guardian, The Sun, The Daily Mirror). In particular, the focus is on the use of metaphors to make the text of climate change news more expressive. The relevance of the article is in the need to identify the stylistic functions of metaphor in the context of climate change in the media and analyze the possible consequences of this impact on humans. The purpose of this article is to identify the stylistic function of metaphor in the context of climate change in the media.

Key words: metaphor, metaphorization, climate changes, stylistic devices, expressiveness.